

حکمت و معرفت در شعر معلم

■ : عبدالجبار کاکایی

**بدون تردید معلم مدافع
بافتها و لایه‌های سنتی
جامعه است که در اثر مرور
ایام گاه فرسوده شده‌اند
و شکننده، و گاه در
پیله‌خرفات و باورهای غلط
فرورفته‌اند.**

واژه‌های مهجور، روایات کهن و استفاده از قالب مثنوی، دانش علی معلم را که‌آموخته‌هایی از فلسفه، تاریخ، تفسیر و ادبیات کهن است بر خواننده آثارش آشکار می‌کند. جلوه‌هایی از مکتب شفاهی فرید و قلم دکتر علی شریعتی از نشانه‌های دیگر آثار اوست. برای فهم اضلاع تفکر علی معلمدر حوزه شناخت توحید، معرفت دینی و فقهی و دانش اجتماعی فقط آثار شاعرانه‌اش را در دست داریم. دیدگاهها و نظرگاههای معلم در پس تعارفات معمول و مشغله‌های اجرایی مستور مانده و اساساً فهم روابط معقد اندیشه‌های سیاسی و معرفتی شاعر با توجه به خصلت محافظه‌کارانه ایشان تنها از طریق شعر امکانپذیر است. به عبارتی در حوزه کنایه‌نظری‌پردازی نمی‌کند و اندیشه‌اش پنهان‌است گویی این عروس کجاوه‌نشین مستور که وجدان جریحه‌دار و معصوم شرقتجدید حیات یافته است جز در اشعار و بیانات شفاهی مجال ظهور و بروز ندارد. صورتی از حقیقت است که از واقعیت و عینیت فاصله می‌گیرد. و چون تمام «سماعیانگ آب» تشنگان سر دیوار را به وجد می‌آورد. چنانکه تلاش میرشکاک نیز در مکتوب کردن تأویل‌هایش از متون کهنبر مینای تئوری روح مشترک ادیان، اندیشه‌ها و زبانها. چون رودی متلاطم و جوشنده در دشتی عقیم و لم یزرع بیحاصل بود. جستجوی هویت ایرانی در جغرافیای سنتی جهان معلم را به عنوان یکی از نوآندیشان‌دینی در بین طبقه روشنفکر و محافظه‌کار قرار داده است. منبع اسطوره‌های خیالی معلم، افسانه «دیو روز» و «پری روز» و سرنوشت محتوم «فردا» و مقدرات تاریخی و مذهبی در اندیشه روشنفکران شبه‌سنتی عصر حاضر است اما از حیث صورت و شکل آثار ادبی معلم دو جلوه جمالی و جلالی دارد. جلال معلم در مثنوی‌های پرسنگلاخ جلوه نموده و جمال او در ترانه‌های لطیف و دلنشین. و در هر دو شیوه انگشت‌نماشاره معلم به سمتی موهوم و ناشناخته‌است که ذهن تنبل خواننده شعر امروز را بهتکاپو وامی‌دارد. این انگشت اشاره گاهی به سمت تاریخ، گاهی اسطوره‌های تاریخی، گاهی قصص مذهبی و قرآنی و گاهی روایات کهن نشانه رفته است وطن معلموطن بر ساخته پایمردی و صداقت ایلات و سادات است و در پرتو منشور هفت رنگ آنور یگانه و واحدی می‌درخشد که پایه و اساس قومیت عقیده، زبان و نژاد است.

بدون تردید معلم مدافع بافتها و لایه‌های سنتی جامعه است که در اثر مرور ایام گاه فرسوده شده‌اند و شکننده، و گاه در پیله‌خرفات و باورهای غلط فرورفته‌اند. سنت‌سیاسی، سنت قومی، سنت تربیتی، سنت‌زدگی حاصل تجربه‌های ارزشمند نیاکانهوشمند ماست و حفظ حدود و قیود اینسنتها بر ایرانیان فرض است. و تحقیر اینسنتها ناشی از ضعف بنیه فکری و شخصیتی است.

معلم وامدار اصالت قومیت، اصالت زبان، اصالت تفکر و اندیشه است. عرفان شیعی، مأخوذ از ادعیه مأثوره صورتی دیگر از پندارهای معلم در مثنویست. در مجموع معلم میل دارد به سنت شاعران سلفش حکیمانانه شعر بگوید و بر کرسی پر اعتبار شعر قدیم بنشیند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی